

هدفمند کردن یارانه‌ها

و تأثیر آن بر بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری

تهیه و تنظیم: علی جهانی

مقدمه

مطالب این نوشتار با انگیزه کنکاشی پیرامون "هدفمند کردن یارانه‌ها" با رویکردی به تأثیر آن بر روی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری تهیه شده است. همانگونه که در چند ماه اخیر در تحلیل‌ها و مقالات روزنامه‌ها و رسانه‌ها ملاحظه شد، تصویب و چگونگی اجرای طرح "هدفمند کردن یارانه‌ها" در صدر اخبار اقتصادی کشور قرار گرفت. مسأله اتخاذ راهکاری صحیح برای "آزادسازی قیمت‌ها" و در کنار آن "توزیع عادلانه یارانه" یا همان "سوسپید" در میان اقشار آسیب‌پذیر جامعه که درآمد پایینی نسبت به دهک‌های بالا دارند، همواره مورد اهتمام دولت بوده و می‌باشد.

به دلیل بازتاب گسترده طرح مذکور و ضرورت پیش‌بینی‌های لازم علمی، اقتصادی و عملیاتی، پیاده سازی آن با کمترین آثار سوء در هر برهه از زمان با تردید و مصلحت‌اندیشی‌هایی مواجه بوده است. تا اینکه مطابق قانون برنامه چهارم توسعه و در سال پایانی آن، دولت نهم جسورانه و مصرانه "لایحه هدفمند کردن یارانه‌ها" را به مجلس تقدیم کرد و نمایندگان نیز پس از بررسی‌های مورد نظر و کش و قوس‌های فراوان در تعامل با دولت، لایحه پیشنهادی را به شکل "قانون" مشتمل بر شانزده ماده و شانزده تبصره در جلسه علنی مورخ سه‌شنبه ۸۸/۱۰/۱۵ تصویب کردند و بالاخره قانون مذکور در تاریخ ۸۸/۱۰/۲۳ به تأیید شورای نگهبان رسید.

اقدامات اولیه

شایان توجه است که برای تحقق اهداف مورد نظر، یکسال قبل از تصویب قانون یاد شده در مرداد ماه سال ۸۷ در کوران بحث‌های داغ حذف یارانه‌ها، مرکز آمار ایران موظف شد که نسبت به تهیه مقدمات لازم برای اجرای سیاست‌های تحول اقتصادی دولت و ارتقای سطح زندگی مردم و حمایت از اقشار مختلف جامعه "طرح جمع‌آوری اطلاعات اقتصادی خانوارها" را آماده نماید. در این طرح، خانواده‌ها به سه دسته کم درآمد، متوسط و پردرآمد تقسیم شدند و قرار بر این شد که اطلاعات حاصل از فرم‌ها، توسط پایگاه‌های اطلاعاتی چند ارگان و وزارتخانه در مرکز آمار ایران به صورت ضربدری (Cross Check) کنترل شود و نتایج آن در اختیار وزارت رفاه جهت تخصیص یارانه‌ها قرار گیرد و نهایتاً مطابق اطلاعات اظهار شده خانواده‌ها، شماره حسابی اختصاص یابد و وجوه متعلقه به تک تک اعضای خانوار به حساب ایشان واریز شود.

دلشوره‌های عمومی

دبیر شورای عالی تحول اقتصادی دولت، برای آرامش خاطر مردم از این نظر که آیا یارانه به آن‌ها تعلق می‌گیرد یا نه؟ اعلام کرد: «خوشه‌بندی، ملاک توزیع یارانه نخواهد بود و مطابق نظر رییس‌جمهور، با کمی صبوری همه مردم شاهد خواهند بود که یارانه به نوعی به تمامی آنها تعلق خواهد گرفت.»

اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، باعث افزایش قیمت تمام شده خدمات بانکی خواهد شد.

فرید ضیاءالملکی: تک رقمی کردن نرخ تورم، با اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها تداخل دارد.

اهمیت و تأثیر گذار بوده، نرخ تورم است. از سوی دیگر، بانک‌های مرکزی دنیا، متولی مهار تورم می‌باشند و ایران نیز از این مورد مستثنایست. نرخ بالا و دورقمی تورم در ایران تاکنون باعث شده است که بسیاری از برنامه‌های دولت‌ها در بخش اقتصادی و حتی سیاسی و اجتماعی تحت تأثیر قرار گیرد. نقش بانک مرکزی در کاهش و کنترل نرخ تورم به عنوان وظیفه ذاتی آن بانک، همواره اساسی و اثر گذار بوده و لذا شایسته است که به نظرات کارشناسی این نهاد توجه جدی شود، چرا که این بانک هم مثل بیشتر بانک‌های مرکزی دنیا، به دلیل دارا بودن بدنه تخصصی و داشتن اطلاعات و آمار دقیق از وضعیت بودجه خانوار و آگاهی از شرایط درآمدی، هزینه‌ای و عمدتاً اقتصادی جامعه در قالب بررسی‌های اقتصادی، توان ظرفیت‌شناسی و پیش‌بینی اندازه آستانه تحمل اقتصاد خرد و کلان کشور را دارد و بهترین شیوه‌ها را برای اجرای کم‌ضرر طرح‌ها پیش‌روی دولت قرار می‌دهد.

اثرات اجرای طرح بر بانک‌ها

بدون تردید، طرح هدفمند کردن یارانه‌ها فرصت‌ها و تهدیدهای بسیاری را برای صنایع کشور و بانک‌ها به همراه دارد که یکی از آنها از زاویه فرصت، بالا بردن توان مدیریتی و رقابتی بانک‌ها در شرایط سخت رکود تورمی خواهد بود. لذا می‌توان گفت که اجرای این طرح، فرصتی است برای حضور صنایع و خدمات کارآمد و با برنامه که صحنه بازار و تولید را با هنرمندی خود در اختیار خواهند گرفت، اما از سوی دیگر و از منظر تهدید، موجب تعطیلی بسیاری از واحدهایی می‌شود که

و جوه توزیع شده به عنوان یارانه، می‌توانند منابعی سرشار و ارزان برای بانک‌ها بشمار روند.

نکته قابل توجه اینکه، مصاحبه‌های آرامش‌بخش، اعم از اینکه پرداخت یارانه‌ها عمومی باشد یا اختصاصی، تقریباً توسط مسؤولان و مصاحبه‌کنندگان، اعم از دولتی، مجلسی و بانکی انجام گرفته است، اما اکثریت آن‌ها دغدغه خود را هم اعلام کرده‌اند و به تورم‌زا بودن آن اعتراف داشته‌اند. در خوش‌بینانه‌ترین اظهارنظرها، تورمی تا حدود ۲۰ درصد را برای اجرای این طرح قطعی دانسته‌اند که البته این رقم به نرخ تورم موجود افزوده خواهد شد.

نظرات برخی از مسؤولان

به عنوان نمونه، یکی از اظهارنظرهای ملایم و خوشبینانه، مربوط به رییس کل بانک مرکزی است. ایشان طی مصاحبه با خبرگزاری مهر اعلام کرد: «با اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، یک مرحله تورمی را خواهیم داشت، ولی پس از آن، روند تورم کاهش می‌یابد و در نهایت تعدیل خواهد شد.» وی گفت: «پیش‌بینی‌های بانک مرکزی نشان می‌دهد که با پیاده‌سازی طرح مذکور، ۱۱ تا ۱۵ درصد به تورم موجود کشور افزوده خواهد شد.» این در حالی است که برخی از کارشناسان مسایل اقتصادی و بانکی، شوک تورمی ناشی از اجرای طرح را بیش از اینها برآورد کرده‌اند. آقای فرید ضیاءالملکی به عنوان کارشناس بانکی در مصاحبه با خبرگزاری فارس گفته است: «تک رقمی کردن نرخ تورم با اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها، تداخل دارد و اجرای آن مانع از عملی شدن وعده رییس کل بانک مرکزی در تک‌رقمی شدن نرخ تورم می‌شود.»

حجت‌الاسلام والمسلمین سید عباس موسویان، عضو کارگروه بانکداری بدون ربا هم در گفتگو با خبرگزاری فارس در خصوص تورم سال ۱۳۸۹ با توجه به هدفمندسازی یارانه‌ها اظهار داشت: «لایحه بودجه پیشنهادی دولت برای سال ۸۹ نسبت به سال قبل از آن، ۳۴ درصد رشد یافته و این لایحه به تنهایی زمینه‌ساز افزایش ۲۰ درصدی تورم است.» وی گفت: «با اجرای هدفمندی یارانه‌ها، ۱۲ درصد و با در نظر گرفتن لایحه بودجه، ۲۰ درصد و جمعاً ۳۲ درصد نرخ تورم افزایش خواهد یافت.» این اظهار نظر در حالی است که وزارت امور اقتصادی و دارایی با تهیه گزارشی در قالب یک بسته حمایتی برای کنترل آثار منفی تورم در سال ۱۳۸۹، تورم حاصله از اجرای طرح را ۲۲ درصد اعلام کرده است.

با توجه به شرح ارائه شده، به این نکته پی می‌بریم که در دفاع از حقوق اقشار کم‌درآمد جامعه، طرح هدفمندسازی یارانه‌ها از یک سو امری الزامی و فوری و در واقع، یک جراحی اقتصادی است، اما از سوی دیگر، به خاطر پیچیدگی کار و مکانیزم سخت اجرا و بروز شوک ناگهانی آن به اقتصاد کشور، مسأله حساسی است و بی‌شک آثار تورمی آن قابل پیش‌بینی می‌باشد، لذا نگرانی‌های عمومی و ابزار نظریات محتاطانه صاحب‌نظران حوزه‌های پولی، بانکی و اقتصادی بی‌دلیل نبوده و لازم است به آن‌ها توجه شود.

نقش بانک مرکزی در مهار تورم

یکی از مسایلی که همواره در اقتصاد ایران و تمام کشورها، با

به دلیل قیمت تمام شده بالا، دیگر مزیت تولیدی ندارند. به عبارت دیگر، بالارفتن نرخ تورم و شتاب در روند افزایش آن، می‌تواند پاره‌ای از سپرده‌گذاران فعلی شبکه بانکی را ناچار به دریافت تمام یا بخشی از سپرده‌های خود نماید و یا لااقل حساب‌ها را از شکل دیداری به شکل سپرده‌های کوتاه‌مدت تغییر وضعیت دهد. شاهد این نکته هم آمار منتشره بانک مرکزی پیرامون کاهش روند رشد سپرده‌های دیداری است. کارشناسان عوامل اصلی این کاهش را چنین می‌دانند:

(الف) رکود اقتصادی حاکم بر بازار (رکود تورمی) که موج آن از سال ۸۶ آغاز شده و آثار منفی آن در سال ۸۸ ادامه یافته و موجب شده است که فعالان اقتصادی نتوانند به تعهدات خود به درستی عمل کنند، لذا بسیاری از چک‌ها برگشت خورده و از تعداد فعالان در حوزه تولیدی و صنعتی به نسبت گذشته کاسته شده است.

(ب) عامل دوم "انتظارات تورمی" حاصل از پیاده شدن طرح هدفمندی یارانه‌هاست. این امر باعث می‌شود که از شمار صاحبان حساب‌های جاری کاسته شود. در این شرایط، برای برخورداری از سود حداقلی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری، افراد به سمت حساب‌های دیگر، از جمله حساب‌های کوتاه‌مدت، چند ماهه یا روزشمار می‌روند.

(پ) از آنجا که هنوز برنامه‌ای برای تراز کردن نرخ سود سپرده‌های بانکی با نرخ تورم به چشم نمی‌خورد، لذا افزایش فاصله بین نرخ بازده سپرده‌گذاری در بانک‌ها با نرخ تورم و

طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای بسیاری را برای صنایع کشور و اقتصاد خرد و کلان جامعه به همراه دارد.

مجازات سپرده‌گذاران با پرداخت سود (منفی) کمتر از نرخ واقعی، برخارج شدن هر چه بیشتر منابع از سیستم بانکی خواهد افزود و این امر هزینه بانک‌ها را برای انجام تبلیغات و تمهیدات در جذب بیشتر منابع بالا می‌برد. البته در این زمینه برخی از مؤسسات مالی و اعتباری با جاذبه پرداخت نرخ سود بالا، فعلا از این خطر مصون می‌باشند.

(ت) افراد جامعه معمولاً با تغییر درآمد و با دریافت وجوه جدید (به ویژه وجوه جزیی و خرد) به جای جبران و جایگزین کردن آن در محل مصارفی که دولت یارانه‌ها را از آنها برداشته است، به سمت و سوی دیگر مصارف سوق می‌دهند، لذا تمایل برای خرج کردن درآمد اضافی به جای پس‌انداز و سرمایه‌گذاری در ایشان مشهودتر می‌شود.

(ث) افزایش هزینه‌های تولیدی و عملیاتی بنگاه‌های اقتصادی به دلیل افزایش بهای حامل‌های انرژی، بر سودآوری آنها اثر منفی می‌گذارد و این روند در کند شدن بازپرداخت اقساط تسهیلات دریافتی از بانک‌ها مؤثر واقع می‌شود.

(ج) اگر در این وضعیت، نرخ سود بانکی مطابق با شرایط اقتصادی یاد شده تعیین نشود، همچنان ارزان بودن نرخ تأمین مالی از شبکه بانکی، منجر به طولانی‌تر شدن صف‌های تقاضای تسهیلات می‌گردد و علاوه بر ایجاد فضای رانت و فسادهای جانبی در نهادهای بانکی و مالی، اساساً شبکه بانکی به خاطر کاهش منابع، توانایی چندانی برای اجابت این تقاضا نخواهد داشت و با فشار به بانک‌ها، همان قصه قدیمی تسهیلات تکلیفی و مطالبات معوق دوباره زنده می‌شود.

(چ) در حال حاضر، شکاف بین پس‌انداز و سرمایه‌گذاری

**بالارفتن نرخ تورم
ناشی از اجرای
طرح، باعث می شود
که تعدادی از
سپرده‌گذاران فعلی
بانک‌ها، تمام یا
بخشی از سپرده‌های
خودشان را از
بانک‌ها خارج کنند.**

(۷) تمسک به اصول اولیه و پایه‌ای نقش بانک و مؤسسه مالی و اعتباری در جایگاه واسطه‌گری وجوه.
(۸) ایجاد شبکه ارتباطی محکم، کارآمد و قوی با مشتریان.
(۹) نظارت جدی بر فرایند اعطای تسهیلات و توجه به اصل رتبه‌بندی مشتریان.
(۱۰) جذب سرمایه‌های خارجی.
(۱۱) حساسیت هر چه بیشتر در تأسیس و توسعه شعب جدید.
(۱۲) خلق ابزار مدرن و ایجاد جاذبه بیشتر در جلب مشتریان جدید و حفظ مشتریان قدیمی.
(۱۳) اخذ ضمانت‌های محکم برای دچار نشدن به بیماری تلخ مطالبات معوق و خلق روش‌های جدید برای جلوگیری از تشدید آن.
(۱۴) آشنا کردن کارکنان بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری با مشکلات ناشی از اجرای قانون مذکور و اطلاع رسانی دقیق و شفاف درباره مؤثر بودن نقش آنها در گذراندن بی‌ضرر و سلامت این دوران.
(۱۵) آماده کردن بسترهای مناسب برای افتتاح سریع حساب و توزیع بدون آسیب یارانه‌ها.
(۱۶) تشویق دریافت کنندگان یارانه‌ها به سپرده‌گذاری وجوه دریافتی و به تأخیر انداختن مصرف سریع پول.
(۱۷) توجه به مدیریت وجوه توزیع شده به عنوان منابعی سرشار و ارزان که می‌توانند برای بانک‌ها از اهمیت بالایی برخوردار باشند.

در کشور منطقی نیست، زیرا پس‌اندازها به رشد سرمایه‌گذاری منجر نمی‌شوند. با شرایط جدید به نظر می‌رسد که کاهش پس‌انداز تشدید شده و این خود منجر به عدم سرمایه‌گذاری و در نتیجه، کاهش رشد اقتصادی می‌گردد.
(ح) اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، باعث افزایش قیمت تمام شده خدمات بانکی خواهد شد، لذا باید راهکارهایی جهت کاهش هزینه‌های شبکه بانکی طراحی شود.

پیشنهادها و راهکارهایی برای کاهش هزینه‌های بانکی

(۱) تشویق مشتریان به استفاده هر چه بیشتر از خدمات بانکداری الکترونیکی، به دلیل هزینه‌های پایین و مزیت برتر آن برای مشتری و بانک.
(۲) ابداع سپرده‌های صفر قیمت.
(۳) استفاده از مدیران کارآمد جهت افزایش کیفیت کارها و ایجاد انگیزه بیشتر در کارکنان در جهت جذب هر چه بیشتر منابع.
(۴) کاهش هزینه شعب با استفاده از اصل نظارت و کنترل هزینه‌ها.
(۵) دقت در استخدام‌ها، چاپ نشریات، انجام آگهی‌های تبلیغاتی و تعیین جواز به صورتی که کاملاً کارشناسی شده و با کمترین هزینه ممکن و اثرگذاری بالا باشند.
(۶) تخصیص منابع به بخش‌هایی از اقتصاد و افراد که پس از اجرای طرح بیشترین مزیت و بازدهی را خواهند داشت، با نگاه به خلق بیشترین سود و جلوگیری از افزایش معوقات و حساسیت نسبت به هدر رفتن منابع.